

KÖNYVISMERTETÉS

Boreczky Ágnes (2022). *Families in the swirl of time. The extended symbolic family* (218 oldal). Paris: ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó.

Kovácsné Biczó Klaudia^{1,2*} recenziója

© 2024 A szerző(k)

Boreczky Ágnes az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógia és Pszichológiai Kar Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Intézetének professor emeritusa, aki több évtizede foglalkozik a család szocializációs hatásainak vizsgálatával, a családtörténeti narratívák és a szimbolikus család fogalmának értelmezésével. A 2000-es évek elején a magyar szakirodalomba ő vezette be a szimbolikus család fogalmát, 2004-ben ezzel a címmel jelent meg a nemzetközi irodalomra reflektáló és az addigi munkáit rendszerező, összefoglaló kötete (Boreczky, 2004). Akkor kimondott célja az volt, hogy a figyelmet ráirányítsa a családfogalom értelmezési kereteinek kitágítására, a családhoz kapcsolódó további vizsgálatok fontosságára.

Új könyve a tavalyi évben jelent meg a L'Harmattan Kiadónál. Életművéhez illeszkedve a mű központi témája a kiterjesztett szimbolikus család, ami a társadalmi térben és időben olyan rendszert alkot, amelynek mintázatai akár tudattalanul is meghatározzák tagjai különböző élethelyzetekben hozott döntéseit, s amelyek maguk is visszahathatnak a társadalmi folyamatokra. Ez az új elmélet több mint 30 év empirikus kutatásaira épül. Boreczky könyvének fókuszában a transzgenerációs család és vele járó transzgenerációs hatások állnak, és foglalkozik ugyan azok átörökítésével, a vizsgálat középpontjába azonban a család mint rendszer működését helyezi.

Boreczky Ágnes különbséget tesz a szimbolikus család mint konstrukció, a tényleges tágabb családi rendszer, vagyis a kiterjesztett család, és a családi tudattalan között, amelyek egymásra vannak utalva, és összefonódnak egymással. Ebben a könyvben az utóbbival nem foglalkozik, és a tágabb családi rendszerre és annak működésére is csak röviden tér ki. A Magyarországon végzett, évtizedeket átölelő – többgenerációs kérdőívekre és interjúkra épülő – kutatási eredményeit összegző következtetések elsősorban a szimbolikus családelmélet rendszerén vezetik végig az olvasót. A sok interjúrészlet megkönnyíti és élvezetessé teszi az olvasó számára az empiria és a meglehetősen összetett elmélet kibontásának követését.

Boreczky a szimbolikus család fogalma alatt a John Gillis által is használt szimbolikus/virtuális kiterjesztett családot érti, elméletében azonban a tér és az idő kulcsfontosságú szerepet játszik. Gillis két családot nevez meg: a fizikai családot (akikkel együtt élünk), továbbá

* Levelező szerző. ¹Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest, Magyarország.

²Eötvös Loránd Tudományegyetem Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet, Budapest, Magyarország.

E-mail: biczo.klaudia@ppk.elte.hu

a virtuális/szimbolikus családot, amely éltet bennünket, formálja az identitásunkat. Ehhez képest Boreczky három különböző funkciójú családformát különböztet meg: 1) a rokonságot is magába foglaló tágabb családi rendszert, 2) a családi tudattalant és a 3) szimbolikus családot mint konstruktumot. Míg Gillis az emlékezetben élő múltat és egy anticipált jövőt kapcsol a családhoz, Boreczky többféle időkategóriát használ. Olyan erős folyamatokat mutat ki a családi rendszeren belül, amelyek a család minden tagjának életében és döntéseiben szerepet játszanak. Ez a determinisztikusnak tűnő jövőkép azonban a kilépési lehetőségeknek köszönhetően számos ponton teret hagy az egyéni döntéseknek, az egyén mozgásának, egyben a rendszer megújulásának.

Boreczky Ágnes műve a nemzetközi szakirodalom alapos áttekintéséből indul ki, és jól illeszkedik a családelméletekkel foglalkozó írások sorába. A szerző épít korábbi kutatások eredményeire (Gurvitch, 1964; Hareven, 2000; Gillis, 2003; Daly, 1996; Beck és Beck-Gernsheim, 2001; Reiss, 1981; McAdams, 2006 és mások munkáira), így például nem vitatja el a különböző rituálék és értékek átadásának fontosságát, de két további szempont bevezetésével tovább lép a korábbi elméleteken. Ezek közül egyik az idő, a másik pedig a családi elbeszélések, narratívák szempontja. Ez a két fogalom lefedi a kiterjesztett szimbolikus családi rendszer társadalmi és történelmi terét, és több aspektust integrál egyetlen értelmezési keretbe, miközben kiemeli a szimbolikus család létének valóságát.

Boreczky szerint az idő fogalma és értelmezése rendkívül fontos a család rendszerében, mivel az emlékekbe sűrített idő lehetőséget ad a család tagjai számára, hogy saját történetük dimenzióit és ezáltal saját identitásukat létrehozzák, valamint alakítsák. Az időnek vannak szimbolikus rétegei és jelentései, függ a családi értékrendtől, rituáléktól, vagyis egy olyan elem, amely összeköti a jelenbeli családot a múlttal és a jövőbelivel. Hareventől eltérően azonban (aki az idő leírásakor a változásra teszi a hangsúlyt) Boreczky a kommunikatív emlékezet és a narratív elemek fogalmát hangsúlyozza. Értelmezésében az idő fogalma kiterjeszti és meghatározza a határokat, irányt mutat a mozgásoknak, szerepet játszik a fiatalok szocializációjában a pozitív és negatív minták felidézésével, és szabályozza a hozzáállásokat és viselkedéseket a családi normák meghatározásával. A szerző különböző, többreágú időkategóriákat használ (pl. történelmi, virtuális történelmi, társadalmi-történelmi, társadalmi, családi, egyéni idő), amelyek akkor kapnak különösen nagy jelentőséget, amikor az elemzett család pályája kibillen, és nem tud visszaállni az eredeti mobilitási pályára: a család véglegesen deklasszálódik. A könyvben a szerző több családelemzést is közöl, melyeknek bemutatása során nagyban épít ezekre a fogalmi és értelmezési keretekre.

Az idő mellett a másik központi elem a családi elbeszélések, narratívák megléte vagy hiánya, azonosíthatósága és hatása. Boreczky értelmezésében a családtörténetek olyan narratívák belsővé tételét jelentik, amelyeket a múlt-jelen-jövő egy keretben egyesít, és amelyekkel a fiatalabb generációk tagjai meglévő hitrendszereket és értelmezési sémákat is elsajátítanak. A szerző elkülöníti a családi történeteket, elbeszéléseket a családtörténetek fogalmától. Míg az előbbieket különálló élményeket mesélnek el, az utóbbiak ezeknek az élményeknek egy értelmes egészzé kapcsolását jelenti. Külön alfejezetben foglalkozik a történet nélküli családok vizsgálatával. A narratíváknak kiemelt szerepet tulajdonít a családi tradíciók és értékek átörökítésében és azok tudatosításában. Ez az értelmezés nagymértékben kötődik az intergenerációs szelf fogalmi köréhez, hiszen a családi elbeszélések átörökített tartalma könnyíti a beilleszkedést, szocializációt segítő szereppel bír.

A mű az idő és a narratívák szempontjainak kidolgozásával a transzgenerációs családelméletekhez is szervesen kapcsolódik. Szemléletesen és újszerűen világítja meg, hogy a családi (disz)

funkció (és problémák) hogyan kerülhetnek át egyik generációról a másikra a családon belül. Boreczky rendszere 4-5 generációra visszamenőleg követi a családok társadalmi tér-időben való mozgását és a rendszerré szerveződő családtörténetét, ami lehetővé teszi a család mind társadalmi, mind földrajzi értelemben vett terének tágulását, hibriditását és rugalmasságát – illetve ennek hiányában a család mozgásterének akár több generáción keresztül is kimutatható zárványsodását. A család kiterjedése, flexibilitása és hibriditása meghatározó szerepet játszik abban, hogy mennyiben tud dinamikus alkalmazkodni a változó környezethez, illetve mennyire képes maga is alakítani azt.

Boreczky Ágnes könyve a szimbolikus és a transzgenerációs családelméletekhez kapcsolódik, de azáltal, hogy a kiterjesztett szimbolikus családot rendszerként írja le, több szempontból is új dimenzióba helyezi. A könyv – mintegy függelékként, de a korábban írottak megértését és elmélyítését is segítve – négy interjú közlő ugyanannak a családnak három különböző nemzedékhez tartozó tagjával. Nemcsak eligazít a családkutatás nemzetközi irodalmában, nemcsak nagyvonalú új elméletet fogalmaz meg, hanem élvezetes olvasmány is.

IRODALOM

- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2001). *Individualization. Institutionalized Individualism and its social and political consequences*. Sage Publications.
- Boreczky Á. (2004). *A szimbolikus család*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Daly, K. J. (1996). *Families and time. Keeping pace in a hurried culture*. London: Sage Publications.
- Gillis, J. R. (2003). *Virtual families: A cultural approach*. Centre for Research on Family, Kinship and Childhood, Working Paper No. 28.
- Gurwitsch, G. (1964). *The spectrum of social time*. Dordrecht. Holland: D. Reidel Pub. Co.
- Hareven, K. T. (2000). *Families, history and social change. Life-course and cross-cultural perspectives*. Boulder Co: Westview Press.
- McAdams, D. P. (2006). *The redemptive self: Stories Americans live by*. Oxford University Press.
- Reiss, D. (1981). *The family's construction of reality*. Cambridge, MA – London: Harvard University Press.

Open Access nyilatkozat. A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

